

BÖLGESEL BİR GÜVENLİK ANLAYIŞI OLARAK NATO'NUN BAŞARISINI ETKİLEYEN POLİTİK FAKTÖRLERİN AMPİRİK ANALİZİ¹

Kafkas Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler
Fakültesi
KAÜİBFD
Cilt, 14, Sayı 27, 2023
ISSN: 1309-4289
E – ISSN: 2149-9136

Makale Gönderim Tarihi: 12.05.2022

Yayına Kabul Tarihi: 24.02.2023

Vahit GÜNTAY

Doç. Dr.

Karadeniz Teknik Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi,
Trabzon, Türkiye
vahit.guntay@ktu.edu.tr

ORCID ID: 0000-0003-0645-8023

Havvanur Feyza KAYA

Doç. Dr.

Samsun Üniversitesi
İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler
Fakültesi,
Samsun, Türkiye
havvanur.kaya@samsun.edu.tr

ORCID ID: 0000-0002-3730-1793

ÖZ

Kurulduğu andan bugüne kadar profesyonel ajandasını geliştiren NATO Soğuk Savaş'tan bugüne ayakta kalan ve etkinliğini koruyan örgütlerin başında gelmektedir. Bu çalışmanın ortaya çıkışı, ABD gibi merkez ülkelerin politik istikrarlarının NATO'nun sürekliliğindeki yerinin sorgulanması ile ilgilidir. Çalışmanın yöntemi NATO içerisindeki devletlerin Fragile State Index ve The Worldwide Governance Indicators kapsamındaki politik faktörlerine dayandırılarak panel veri analizi ile değerlendirilmesi şeklinde kurgulanmıştır ve disiplinler arası bir bakış açısıyla, analitik bir bağlam oluşturulmuştur. NATO'nun sürekliliğine katkı sağlayan ülkelerin politik etkinlikleri incelendiğinde başta ABD olmak üzere birçok ülkenin diğer üyelere göre geride olduğu, kuzey ülkelerinin görece daha etkin olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: NATO, uluslararası politika, politik faktörler

JEL Kodları: C23, F52, F53

Alan: Siyaset bilimi ve uluslararası ilişkiler

Türü: Araştırma

DOI: 10.36543/kauibfd.2023.018

Atıfta bulunmak için: Guntay, V. & Kaya, H. F. (2023). NATO'nun başarısını etkileyen politik faktörlerin ampirik analizi. *KAÜİBFD*, 14(27), 461-484.

¹ İlgili çalışmanın etik kurallara uygunluğu beyan edilmiştir.

EMPIRICAL ANALYSIS OF POLITICAL FACTORS AFFECTING NATO'S SUCCESS AS A REGIONAL SECURITY APPROACH

Kafkas University
Economics and Administrative
Sciences Faculty
KAUJEASF
Vol. 14, Issue 27, 2023
ISSN: 1309 – 4289
E – ISSN: 2149-9136

Article Submission Date: 12.05.2022 Accepted Date: 24.02.2023

Vahit GÜNTAY

Assoc. Prof. Dr.
Karadeniz Teknik University
Faculty of Economics and
Administrative Sciences,
Trabzon, Türkiye
vahit.guntay@ktu.edu.tr
ORCID ID: 0000-0003-0645-8023

Havvanur Feyza KAYA

Assoc. Prof. Dr.
Samsun University
Faculty of Economics,
Administrative and Social Sciences,
Samsun, Türkiye
havvanur.kaya@samsun.edu.tr
ORCID ID: 0000-0002-3730-1793

ABSTRACT

NATO, which has been developing its professional agenda since its establishment, is one of the organizations that have survived and preserved its effectiveness since the Cold War. The emergence of this study is about questioning the place of political stability of central countries such as the USA in the continuity of NATO. The method of the study is based on evaluating the NATO states within the scope of the Fragile State Index and The Worldwide Governance Indicators with panel data analysis. From an interdisciplinary perspective, an analytical context has been created. When the political activities of the countries that contribute to the continuity of NATO are examined, it is concluded that many countries, especially the USA, are behind compared to other members and that the northern countries are relatively more effective.

Keywords: NATO, international politics, political factors

JEL Codes: C23, F52, F53

Scope: Political science and international relations

Type: Research

1. GİRİŞ

Askeri ittifaklar üzerine çok sayıda araştırma yapılmıştır. Bu çalışmaların çoğu, ittifak genişlemesini açıklamada ulusal güvenlik hedeflerini ve diğer askeri tartışmaları vurgulayan gerçekçi varsayımlar öne sürmektedir. Bu çalışmanın amacı askeri ve jeopolitik tartışmaların dışına çıkarak politik göstergeler üzerinden NATO gibi Soğuk Savaş yıllarına damgasını vurmuş bir örgütün başarısını analiz etmektir. Özellikle NATO'nun genişlemesi hakkında güncel tartışmalar yoğunluğunu korurken çalışma aynı zamanda farklı bir kriter üzerinden NATO'nun politik faktörler üzerinden analizine odaklanmaktadır. Soğuk Savaş'tan günümüze NATO'nun sürekliliğinde, eğer örgüt başarılıysa, bu başarının devam ettirilmesinde politik faktörler açısından hangi devletler etkilidir sorusu temel araştırma sorusunu oluşturmaktadır.

Çalışma NATO'nun kuruluşunda ve bugünkü varlığında ana eksen olarak görülen ABD'nin ve diğer üye devletlerin örgüt içerisindeki politik etkinliğini ortaya koymuştur. Özellikle 11 Eylül'den sonra, iki okyanus arasında dokunulmaz bir ABD miti çürümeye başlamıştır. 1990'ların başlarında artan uluslararası ekonomik bağımlılığın barışçıl bir dünya düzeninin temelini oluşturacağı umutları da sonuç vermemiştir. Uluslararası politika Soğuk Savaş dönemine göre daha mı karmaşıktır sorusu başlı başına ayrı bir çalışma konusudur fakat bu tartışmaların dışında NATO'nun profesyonel arka planı gelişimini sürdürmektedir. Çalışma ana hatlarıyla iki temel kavrayışla değerlendirilebilir. İlk olarak NATO'nun uluslararası ilişkiler içindeki perspektifi tarihsel dinamikleriyle ele alınmıştır. Kronolojik gelişimine ve örgütün yapısal özelliklerine literatür içindeki çeşitlilik sebebiyle yer verilmemiştir. Soğuk Savaş'ın gelişimi ve dinamikleri düşünüldüğünde ideolojik çekişme içerisinde güvenlik gibi ana ekseninde yer alan NATO'nun varlık nedeni sorgulanmaksızın merkezdeki ilgisini korumaktadır. Bu duruma ilişkin süreç literatür bağlamında değerlendirilmiştir. İkinci olarak uluslararası ilişkiler içindeki bağlam NATO'nun profesyonel ajandası düşünüldüğünde üye devletlerin katkıları ve başarılarıyla ilgilidir. NATO'nun varlığı ya da devamlılığı bir başarı kıstası ise üyelerin ne ifade ettiği ve politik istikrara olan katkısı ekonometrik bir analizle desteklenmiştir.

NATO'nun günümüzde genişlemesinin ve başarısının arkasındaki kıstaslar farklı açılardan diğer örgütlerle de kıyaslanabilir. Bu çalışmadaki temel amaç, NATO'nun sürekliliği içerisinde yer alan faktörlerden biri olan politik alanın örgütün yapısı açısından test edilmesidir. Bu nedenle çalışma ittifak açısından analiz edilebilir bir boyutu ortaya konmakta, örgüt yapısı açısından ülkelerin bu konudaki konumu hakkında fikir de vermektedir. Örgütlerin yapısının benzer şekillerde incelenmesi açısından da önemli bir analiz ortaya

koymaktadır.

Literatür açısından bakıldığında Soğuk Savaş süresince NATO ile ilgili çalışmaların birçoğu örgütün yapısal özelliklerine ya da ittifakın stratejik niteliklerine yoğunlaşmıştır. McCalla (1996), Menon ve Welsch (2011), Gheciu ve Paris (2011) çalışmalarında bu niteliklerin değişimine ve NATO'nun sürekliliğine ilişkin çalışmalar hakkında kapsamlı tespitler yapmışlardır. Soğuk Savaş döneminin görece karmaşık olması çalışmaların sistemsel özelliklere yoğunlaşmasındaki ana nedenlerin başında gelmektedir. Sürekli düşman profili, ABD ve SSCB arasındaki çekişmeler savaşmanın zor olduğunu ve sürdürülmesinin çok pahalı olduğunu kanıtlamıştır. Örneğin; Brennan (2008) Kore Savaşı gibi askeri müdahalelerin net ve kesin sonuçları olmamasının yanında her alanda düşman imajı yarattığını vurgulamaktadır. Dönem içerisindeki gelişmeler NATO gibi örgütlerin gelişimindeki ya da dönüşümündeki dinamiklerin analizini arka planda bırakmıştır. Mevcut durumda NATO, güvenliğin yeniden ifade edilmesinde ve kültür güvenliğinde kilit noktadır (Dijk & Sloan, 2020). Soğuk Savaş'ın sona ermesi, NATO üyelerini güvenliklerine yönelik tehditler ve meydan okumalarla karşı karşıya bırakmıştır; bu durum, ittifakın geleneksel yapılarının ve stratejilerinin çoğunu geçersiz kılmış ve birçok araştırmacının gözünde örgütün kendisini de geçersiz kılmıştır (Lutsch, 2020).

Uluslararası İlişkiler literatürüne bakıldığında uluslararası aktörlerin başarılarının bireysel tercihler üzerine kurulduğu gözlenmektedir. Benzer basit gerçekliklerden dolayı tarihsel analizlerin yapılmasında NATO gibi örgütlerin başarısı üzerine de kesin bir cevap verilemez. Tarihsel sürecin herhangi bir aşamasını baz alarak benzer analizler yapmayı mümkün kılan, kesin cevaplar alabileceğimiz tek bir açıklayıcı model de yoktur. NATO, Soğuk Savaş sonrasında da genişlemeye devam ediyorsa ve etkinlik alanını genişletiyorsa sebeplerinin belirli değişkenlere dayandırılabilceği bu çalışmanın çıkış noktasıdır. Bu doğrultuda çeşitli indeks ve raporlardaki verilerin istatistiksel olarak farklı modellerle analiz edilmesi uluslararası ilişkiler literatürü içerisindeki öngörülerin desteklenmesini sağlayacaktır.

SSCB'nin dağılması ve getirdiği şok dalgası NATO'nun değişimine olumlu mu etkide bulunmuştur sorusu yine ayrı bir çalışma konusudur, fakat güvenlik merkezli bir anlayış ile varlığını sürdüren NATO bir anda kendini küresel gelişmelerin merkezinde bulmuştur. Yarım asırdır süren ideolojik çekişme bugünkü yeni uluslararası sistemle de ayrı düşünülemez. ABD görünüşte küresel gücünün zirvesine gelmiştir. Liberalizm ve demokrasi gibi ABD değerleri dünyaya yayılmıştır. ABD şirketleri yeni bir küresel ekonomi inşa etme arayışına girerken, askeri kuvvetleri küresel istikrarı sağlamak için

uluslararası müdahalelerini artırmıştır. Aslında gücünü dağınmık hale getiren ABD, küresel gündemi şekillendirme yeteneğinden uzaklaşmıştır. Bu gelişmeler ışığında çalışmanın arayışı NATO içerisindeki aktörlerin ağırlığı bu süreçten nasıl etkilenmiştir sorusuna da bir cevap niteliğindedir. Yine vurgulamak gerekir ki NATO'nun ya da NATO üyesi aktörlerin etkinliği ve başarısı konusunda kesin ve net bir sonuca varmak bir o kadar zordur. Tarihte şansın etkisini vurgulayan ünlü tarihçi A. J. P. Taylor'un eski bir öğrencisi olan Adam Roberts (2008), uluslararası ilişkiler ile ilgili öngörüye dayalı iddialarda bulunurken farklı olmamız gerektiğini vurgulamaktadır. Bu tür bir dikkatin daha çok İngiliz üniversitelerinde yaygın olduğunu vurgulayan, Alastair Buchan'ın halefi Hedley Bull (1983) da uluslararası ilişkilerin akademik konusunun tahmin etmek değil, anlamak olduğunu vurgulamaktadır. Bu çalışma da benzer bir arayış ve anlama amacıyla ortaya çıkarılmıştır. Soğuk Savaş'ın sona ermesi, 1945'ten bu yana uluslararası ilişkilerdeki tartışmasız en önemli gelişmelerden birisidir ve aynı zamanda açıklanması da en zor olanlarından. NATO'nun varlık sebebi ve başarısı, bu sebeple üye devletlerin ne ifade ettiği üzerine bir analiz güncel gelişmeler içinde tahminlerimizi değil de anlayışımızı güçlendirecektir.

2. NATO BİR SOĞUK SAVAŞ İDEASI MIYDI YOKSA GELECEK VİZYONU MU?

NATO tarihinin ilk kırk yılı, Soğuk Savaş'ın karakterine uygun olarak SSCB ile karşı karşıya gelmesiyle tanımlanır. ABD ile olan yakınlaşmada benzersiz bir fırsat sunan yapılanma bir o kadar da güçlü bir ittifak anlayışını ortaya çıkarmıştır. Soğuk Savaş boyunca sadece askeri güçler arasında değil, ekonomik ve sosyal sistemler arasında da yoğun bir fikir ayrılığı oluşmuştur. Birçok araştırma bu ayrılıkların NATO'yu beslediğini iddia etmektedir (Tooze & Shapiro, 2018; Anand & Welsh, 2011; Dijk & Sloan, 2020; Lewis & Matthiasson, 2021; Monov, 2019). Görece çözümlerin yaşandığı 1980'lerin başında bile, Soğuk Savaş tartışmaları ve araştırmaları gündemdekini yerini korumuştur. 1989 ile 1991 arasında, Batı ittifakının tanımladığı düşman ortadan kaybolmuştur. Önce Demir Perde, sonra Varşova Paktı ve son olarak SSCB tarih sahnesinden çekilmiştir.²

NATO, II. Dünya Savaşı sonrası tasarımın ilk ve tek parçası değildir. Savaş sonrası ilk tasarım, küresel birimlerin (Birleşmiş Milletler, Uluslararası

² Soğuk Savaş boyunca ABD; Fransa da dahil olmak üzere Avrupalı ittifaklarıyla SSCB'nin Avrupa'ya yönelik askeri tehditlerini caydırma konusunda kararlılığından asla ödün vermemiştir. Washington'un Avrupalı taraftarları ise bu durumu eşit aktörler olarak davranılmak kaydıyla uygulanabilir bir denge kurmanın yollarını bulmuşlardır. Varşova Paktı'nın dağılmasında ABD ve Avrupalı ittifaklarının karşılıklı denge arayışları önemli bir parametredir.

Para Fonu, Dünya Bankası ve Dünya Ticaret Örgütü) yaratılmasına ve dört temel aktörün uygulamalarına odaklanmıştır. Bu dört aktör ABD, Birleşik Krallık, SSCB ve Çin'dir. Ortaya atılan planların birçok kilit unsuru 1945'te Roosevelt'in ölümüyle gerçekleşememiş, bazı planlar kısa süreli hayatta kalabilirken NATO gibi bir yapılanma bugüne kadar varlığını sürdürebilmiştir (Hoehn & Harting, 2010, ss. 5-12).

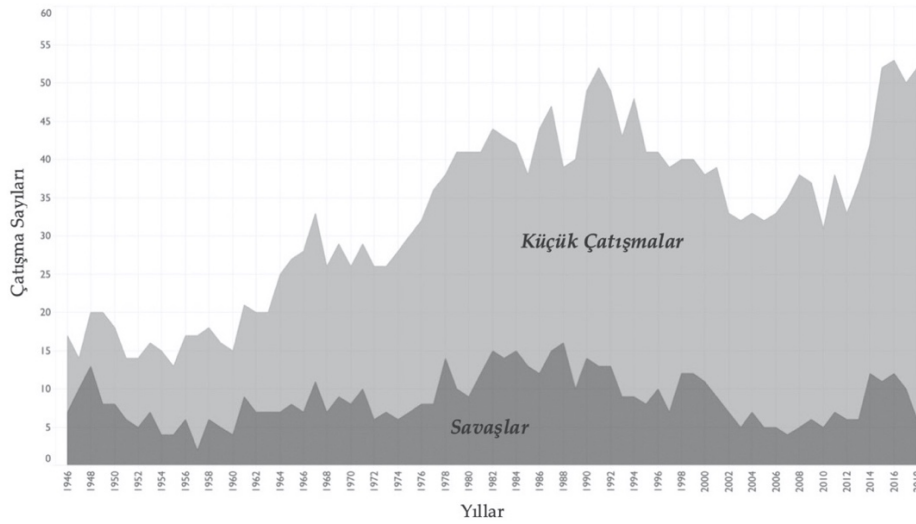
Temel anlamda NATO'nun meşruiyeti müttefik devletleri bir arada tutan düşmanla ilgilidir. Örgütün bir gelecek kaygısı taşıyıp taşımadığını düşünmek kurulduğu ilk yıllar açısından cevaplanması zor bir sorudur. NATO'nun varlık nedenini yenileyerek küresel gelişmelere paralel hareket etmesi en önemli argümandır (Palmer, 2019, s. 77). Bu çalışmada da tartışılan örgütün sürekliliğinin bir başarı kabul edilip edilmeyeceğidir. Diğer bir tartışma da NATO'nun gelecek vizyonunda üye devletler açısından böyle bir projeksiyonun öngörülmüş olma düzeyidir. Uluslararası politika ile ilgili geleneksel varsayımlara göre, iş birliğinin temeli artık ortada var olmadığına göre NATO neden gelişmeye ya da dönüşmeye devam etmiştir? İş birliğinden uzak bir uluslararası sistem yakın dönemde Suriye ve Ukrayna gibi coğrafyalarda ortaya çıkan daha büyük krizlerin önüne geçememiştir. Bu tip soruları cevaplamak için birçok uluslararası ilişkiler uzmanı *yapılandırmacı* yaklaşımlara yönelmiş ve NATO'nun sürekliliğini açıklamak için normların, ilkelerin ve kimliğin rolünü dikkate almanın gerekli olduğunu öne sürmüştür (Sjursen, 2004, ss. 687-688). Kimi uzmanlara göre ise yeni gerçekçi ve yeni liberal yaklaşımlar NATO'nun genişlemesinin izahında hata olarak görülmüştür (Aktürk, 2012, s. 82).

Farklı bir gözlem olarak özellikle 2010 sonrasında yükselen çatışmalar ve NATO'nun bir gelecek vizyonu olduğu yönündeki fikir klasik gerçekçi yaklaşımla da tartışılabilir. Son yıllarda bu durum, literatür içinde düşük bir yoğunlukla ele alınsa bile bu çalışma içinde vurgulanması gerekmektedir. Politik beklentilerin ve değişimlerin aksine klasik güvenlik anlayışı içerisindeki çatışma aritmetiği son yıllarda gözle görülür biçimde artmaya başlamıştır. Diğer taraftan üye devletlerin kronolojisi baz alındığında, 2010 sonrası artan çatışmalarla örgütün güvenlik algısına dönük genişleme arasında doğrudan bir bağlantı olmasa da NATO'nun varlık nedeni açısından süreklilik bir vizyon muydu şeklinde soru da şekillendirilmeye müsaittir.³ Soğuk Savaş'ın sona erişiyile NATO küresel gelişmeleri aslında doğru okumuştur. Avrupa Birliği, Batı Avrupa

³ Bu tespit NATO'nun dünya siyasetinde hiç bitmeyen ve bitmeyecek olan çatışmalarla ilişkilendirilmesine ilişkin tekil bir amaç taşımamaktadır. Soğuk Savaş sırasında güvenlik NATO için demokrasiden önce gelirken günümüz dünyasında geçerli bir tespit değildir. NATO içerisindeki demokratik normlara bağlılık, genişleme bağlamında çok önemli görülmekte ve bu temelde NATO, Avrupa'daki en önemli demokratikleştirici araç olarak da tanımlanmaktadır

Birliği (BAB), Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) gibi örgütlerle işbirliğini her fırsatta vurgulayan NATO, bu örgütlerin birbirlerinin tamamlayıcı olduğunu belirlemiştir (Açıkmeşe & Dizdaroğlu, 2014, s. 142). NATO'nun güçlendirilmiş caydırıcılık ve savunma duruşunun, güncellenmiş savunma planlarının başarılı bir şekilde uygulanmasına yönelik bütün incelendiğinde yeteneklerinin artırılması ayrıca önem kazanmıştır (Lewis ve Matthiasson, 2021).

NATO'nun eski Genel Sekreteri Willy Claes'in de önerdiği gibi, Avrupa ve komşularının istikrarını sağlamak için bölgesel ve uluslararası kuruluşlarla birlikte çalışmak; örgütün geçmişine dayanarak Orta ve Doğu Avrupa devletleriyle daha yakın bağlar kurabilmek; ABD ile politik, ekonomik ve sosyal ilişkilerini derinleştirmek; Rusya, bazı Akdeniz ve Kuzey Afrika ülkeleri ile daha iyi bir ilişki kurmak bir projeksiyondur fakat klasik anlamda çatışmaların seyri ana parametre olarak mı kalacaktır? (McCalla, 1996, s. 445). Şekil 1'de yoğunluğuna göre İkinci Dünya Savaşı sonrasındaki çatışmaların seyri görülmektedir. NATO'nun varlık ve süreklilik nedenini güvenlik ve çatışmalar üzerinden kurgulamak halen mümkündür. Fakat çatışmaların birçoğu örgütün bekası ile ilgili olmayıp yerel ve farklı aktörleri ilgilendiren konular üzerinde bir dağılım göstermektedir.

Şekil 1: Yoğunluğuna göre 1946-2019 arası Silahlı Çatışmaların Seyri

Kaynak: (Pettersson, T., Högladh, S., & Öberg, M., 2019)

NATO değişen koşullara yanıt olarak birçok farklı yol izlediğinden kritik bir süreçten geçmiştir. Bu süreç Soğuk Savaş yıllarından daha çok dönemin bittiği zaman dilimine işaret etmektedir.⁴ 1960'larda *esnek mukabele*, Batı Almanya'nın *Ostpolitik* üzerinden politikaları ve ABD'nin 1970'lerde belirginleşen *détente politikası*, tekrarlayan ittifak krizleriyle başa çıkma biçimleri, üyelerin örgüt içindeki tecrübelerini artırmıştır. Bunlar sadece SSCB tehdidini caydırmakla kalmamış, aynı zamanda müttefikler arasında somut politikalarındaki ortak tehditle nasıl başa çıkılacağı konusunda tekrar eden farklılıkları yönetme sorunlarını da yumuşatmıştır. Bu durum Glenn Snyder'in *ittifak ikilemi* olarak adlandırdığı durumdur. Devletlerin, özellikle Soğuk Savaş gibi ortamlarda ortak bir tehditle nasıl başa çıkılacağı konusunda farklı tercihlere sahip olmaları muhtemeldir (Wallander, 2000, s. 713). Müttefiklerin güçlerini nereye yerleştirileceği, neye katkı sağlayacağı ve ittifakta nasıl bir diplomatik duruş sergileneceği gibi konularda müzakere etmelerine yardımcı olacak yollara ihtiyaçları vardır. Bir bütün olarak NATO'nun gelişim hikayesi genellikle SSCB tehdidinde atıfta bulunarak anlatılmaktadır, çünkü önemli detayları müttefikler arasındaki ilişkiler, anlaşmazlıklar ve uzlaşmalar oluşturmaktadır (Duffield, 1994, ss. 764-767).

SSCB tehdidi ve NATO'nun gelişimi klasik bir anlayışla da okunabilir fakat Soğuk Savaş yıllarının ittifakın geleceğine dolaylı olarak çok çeşitli katkıları olmuştur. Tablo 1'de genel ve özel kazanımlar açısından bir gruplandırma ortaya konmuştur. NATO'nun askeri politikasını geliştirmeye ve uygulamaya yönelik uygulamaları, prosedürleri ve mekanizmaları caydırıcılık ve savunmanın ötesinde ortak bir vizyona dönüşmüştür. NATO'nun *lojistik, hava savunma ve kontrol altyapısı* çeşitli misyonlarda kullanılmıştır. İttifakın ortak altyapı programı, üye askerlerin bir Sovyet saldırısını geri çevirecek yeteneklerle donatılması şeklinde gelişmemiştir. Farklı tecrübeler ışığında, üye ülkeler birlikte çalışabilmeyi de öğrenmişlerdir. ABD'nin kıta ötesi üsleri vasıtasıyla oluşturulan çeşitli birliklerde askeri operasyonlar için gelişmiş bir kapasiteye sahip anlayış da geliştirilmiştir (Mastny, 1999, ss. 178-180). 1960'lı yıllarda NATO'nun tehditle ilgili anlayışını şekillendiren krizlerle karşılaşması belki de ittifakı bir

⁴ NATO'nun gerçek dönüşümü, ittifakın SSCB ve Varşova Paktı karşılığını artık düşünmeyeceği ve NATO ile diplomatik ilişkiler kurulmasına ilişkin 1990 Londra Deklarasyonu ile başlamıştır. Amaçtaki bu değişiklik doğrultusunda ittifak, nükleer seçeneği göz ardı etmese de esnek mukabeleye olan bağımlılığı azaltacağını açıklamıştır. Kasım 1990'da NATO ve Varşova Paktı, *Avrupa'da Konvansiyonel Silahlı Kuvvetler Antlaşması* ile saldırganlığa karşı ortak bir bildiriye ele almışlar, AGİT'in tüm üyeleri *Yeni bir Avrupa için Paris Şartı*'ni imzalamıştır. Soğuk Savaş'ı resmen sona erdirdiği düşünülen bu taahhütler, Avrupa'da güvenlik için politik ve işbirliğine dayalı bir temel oluşturmak amaçlıydı.

Soğuk Savaş ideasından gelecek vizyonuna dönüştürmüştür⁵.

Tablo 1: Soğuk Savaş Süresince NATO'nun Kazanımları

Genel Kazanımlar	Özel Kazanımlar	
	Dış Tehdit	Dengesizlik/Güvensizlik
*Şeffaflık (üyeler arasında)	*5. maddeye bağlılık	*Siyasi-askeri entegrasyon
*North Atlantic Council (ve sivil personel)	*Esnek mukabele (strateji ve yetenekler)	(üyeler arasında)
*Danışmanlık uygulamaları ve prosedürleri	*Mevzi savunması, ileri konumlanma	*Emir ve komutanın çokulusluluğu
*Supreme Headquarters Allied Powers Europe (SHAPE) (ve entegre komuta yapısı)	*Yüksek hızlilik	*Ulus üstü savunma politikası
*Birlikte çalışabilirlik (üyeler arasında)		*Sivil/demokratik kontrol
*Lojistik, ikmal, hava savunması		
*Ortak ekonomik altyapı		

Kaynak: Wallander (2000, s. 717)

NATO'nun sürekliliği ve varlığı gelişimi itibariyle sorunsuz olmaktan uzak da kalmıştır. Özellikle NATO içindeki üye ülke birliklerinin geleneksel savunma misyonu dahilinde kalması üyeler ve üye olmayanlar arasında her anlamda bir duvar örüyordu. Soğuk Savaş süresince bu deneyim ve ayrışma hep yaşanmıştır. Ancak bu deneyim sayesinde NATO üyesi ülkelerin askeri kanatları, ittifak üyeleri ile eski SSCB ülkeleri arasında güven oluşturmak adına *Barış İçin Ortaklık (Partnership for Peace)* programının savunucusu olmuştur. Temel olarak BİO'nun amacı ittifakın ortaklık politikasında kurumsallığın artırılmasına yöneliktir (Çakır, 2021, s. 49). İlk etapta Avrupa Müttefik Kuvvetleri Yüksek Karargahı (Supreme Headquarters Allied Powers Europe (SHAPE)), ittifakın bütünleşik komuta yapısının bir parçası olan ve kırk yıldır birlikte çalışabilirliğinin temeli olan bilgileri paylaşmak konusunda isteksiz davranmıştır (Kaiser, 1996, ss. 134-139). Bu prosedürler BİO'ya katılan ülkelere göre sınıflandırılmış ve saklanmıştır. Ancak NATO'nun BİO faaliyetlerini uygulaması için NATO güçleri açısından standardizasyon anlaşmalarının paylaşılması gerektiği anlaşılmıştır. Çok uluslu bir tatbikatta, askeri teknolojilerin uyumlaştırılması ya da en azından ön bilgi sahibi olunması gerektiği

⁵ SSCB'nin stratejik nükleer kapasitesini geliştirme eğilimi, ABD'nin Avrupa'daki caydırıcı stratejisini tekrar sorgulatmıştır. Uzun süren çözüm üretme çabalarının ardından NATO esnek mukabeleyi benimsemiştir. Diğer taraftan bu politika, Avrupa'daki ABD iletişiminin daha da sağlamaştırılmasını gerektiriyordu. NATO'nun nükleer konuşlandırmaları ve stratejisi, çeşitli durumlarda kullanılabilecek askeri bir yetenek olmaktan çıkarak SSCB varlığına karşı profesyonel bir ittifak organizasyonuna dönüşmüştür.

vurgulanmıştır. Böylece Soğuk Savaş sonrasında NATO kademeli olarak askeri planlama ve uygulama prosedürlerini ortaklarla paylaşmaya ve BİO'ya yatırım yapmaya başlamıştır.⁶ NATO üyelerinin askeri kanatları 1994'ten önce 5. madde dışında kalan misyonlara katılmak konusunda isteksiz davranmışlardır. BİO, NATO üyelerinin ordularının barış operasyonları için kapasitelerini geliştirme tutumunu değiştirmede önemli bir rol oynamıştır (Chavez, 2003, s. 9).

3. NATO ÜYESİ OLMANIN ÖNEMİNİ ANLAYABİLMEK

NATO'nun geleceği güvenlik anlayışının yanında; yönetim ve diplomasi gibi farklı alanlarla da iç içe geçerek dengede gözükmektedir. NATO'nun geleceği denildiğinde, Rusya ve Çin gibi ülkelerin genel olarak mevcut liberal uluslararası düzene ve özel olarak da bu düzenin güvenlik teşkilatı olan NATO'ya bakış açısı gibi faktörler de göz ardı edilmemelidir (Oğuzlu, 2021, s. 4). Fakat benzer değerlendirmeler örgütün uluslararası arenadaki seyri ile ilgilidir.

Örgüte üyelik sürecinde daha ılımlı bir profil çizen NATO, iş birliğinde mevcut kapsayıcılığının ötesine geçmek için çaba da sarf etmektedir. Örgütün bu planlaması ile ilgilenenler 1990'ların ortasından günümüze kadar ittifakın genişleme süreçlerinin genel anlamda NATO'nun, özelde ise ABD'nin daha derinden anlaşılmasında önemli bir faktör olduğunu belirtmektedir (Pechous, 2008, s. 54). Fakat genişlemenin Soğuk Savaş sonrasındaki boyutu küreselleşme ve daimî düşman algısının dönüşmesiyle de yakından ilgilidir. Eğer NATO genişliyor ve halen uluslararası siyasetin temel analiz düzeyindeki aktörlerin başında geliyorsa bu durum Soğuk Savaş boyunca inşa edilen sürecin bir sonucudur.⁷

⁶ NATO'nun 1988-1994 yılları arasında görevde olan eski Genel Sekreteri Manfred Wörner, NATO'yu yaratan 1949 Washington Antlaşması'nın hiçbir yerinde SSCB'den bahsedilmediğini ve üyelerin ihtiyaçlarına yönelik olarak örgütün hayatta kalabileceğini belirtmesi Soğuk Savaş yıllarının sonunda yerinde bir tespittir. Diğer taraftan NATO'nun eski Yugoslavya'daki krize karşı gecikmiş yanıtı Soğuk Savaş sonrasındaki değeri hakkında birçok tartışmayı da beraberinde getirmiştir. Batı Avrupa Birliği ve AGİT gibi Avrupa kuruluşlarının NATO'nun işlevlerini devralması gerektiği de gündeme getirilmiştir. Bazı analistler NATO'nun amacına ulaştığını, yararlılığını aştığını ve hatta barışçıl bir şekilde misyonunun sonlandırılması gerektiğini savunmaktadır. (Bkz. Michael Mandelbaum, "A Perfect Failure: NATO's War against Yugoslavia", Foreign Affairs, Vol 78, No 5, 1999, 2-8)

⁷ George C. Marshall, ABD eski Savunma Bakanı William Perry, eski Kongre Üyesi Gerald Solomon gibi uzun yıllar boyunca NATO'nun geleceği ile ilgilenen birçok hükümet yetkilisi ABD'nin NATO benzeri geniş kapsamlı katılım politikalarını desteklemiş ve gündemde tutmuştur. Örgütün, Pax Romana'dan bu yana yaklaşık 1600 yıldır savaş, çatışma ve çekişme dışında pek az şey görmüş Avrupa kıtasında uyum yarattığını belirten ifadeler bu devlet adamlarının söylemlerinde ilk sıralarda yer almıştır.

NATO üye devletlerin desteğini retorik anlamda elinde tutmaktadır, fakat günümüzde ittifakın baskı altında olduğunu düşünen siyasi ve askeri uzmanlar da yoğunluktadır. Monov (2019, s. 2) savunma harcamaları, karar verme hızı, hazır olma durumu ve aktörlerin birlikte çalışabilirliği ile ilgili sorunların NATO'nun bütünlüğünü zayıflatma potansiyeli taşıdığını belirtmektedir. NATO'nun geleceği ile ilgili endişeler sistemsel unsurlar üzerine yoğunlaşmamaktadır. NATO'nun dağılma olasılığı çok zormuş gibi görünse de ittifakın varlığı sona erdiğinde ne olacağını tartışılmasına da ihtiyaç vardır. Görece küçük üye devletler için NATO ile ilgili bu varsayımlar yüksek istikrarsızlığa sahip gelecekteki zayıf alternatifler anlamına gelmektedir.⁸

NATO'nun karar verme sürecinin hızı ve sorunlar üye devletler arasında gerginliğe neden olmaktadır. Türkiye ile Yunanistan arasında Ege Denizi'nde yaşanan gerginliklerde NATO'nun arabulucu rolündeki yavaşlık, Ukrayna Krizi'nde NATO'nun bir bütün olarak karar vermedeki yavaşlığı önemli örnekler olarak karşımıza çıkmaktadır. Temel sorun, güç kullanımı da dahil olmak üzere gelecekteki eylemler için fikir birliğine varma zorunluluğundan kaynaklanmaktadır. Güç kullanma yetkisini elde etmek NATO için hep zor olmuştur. Bazı durumlarda uzun süreli ortak çalışma gerektiren iç siyasi dinamik ve yasal düzenlemeler gerekmektedir. NATO Eski Genel Sekreter Yardımcısı Alexander Vershbow'un üye devletlerin fikir birliğine varmaları konusunda çoğu zaman sorunlar yaşadığı konusundaki vurguları dikkat çekicidir (Monov, 2019, s. 3). NATO'nun uygun zamanda harekete geçmesi örgütün geleceğinde ciddi bir sorunu temsil etmektedir. Buna göre siyasi irade eksikliği ile NATO karar alma süreci, rakiplere hedeflerini iletme fırsatları sağlayabilecek ve üye ülkelerin güvenliğini zayıflatabilecektir (Vesel, Wilson & Ullman 1999, s. 69). Bu senaryo NATO'nun güvenilirliğine de zarar vermektedir. İttifakın herhangi bir üyesine karşı hibrit tehditler de dahil olmak üzere karşılaştığı bir krize yanıt vermekte yavaş olduğu bir durum, diğer üye devletler arasında örgütün varlığının sürekliliğini sorgulama fırsatı verecektir. 11 Eylül sonrasında NATO üyelerine karşı yönelecek bir dijital felaket senaryosu, 2007 yılında Estonya'daki siber saldırılarla birlikte hibrit tehditlerin gerçekliğini örgütün ajandasına dahil etmiştir (Bıçakçı, 2014, s. 119).

Hibrit tehditler üzerinden bir üyelik fonksiyonu ya da mevcut üyelerin

⁸ 1994-2004 yılları arasındaki NATO'ya katılım süreci, ulusal güvenlikte askeri gücün yanında farklı unsurların da önemli olduğu bilincine ve anlayışına zemin hazırlamıştır. Bu anlayış, yeni üyelerin hükümetlerinin ve komşu ülkelerle, ittifakla ilişkilerinin neredeyse tüm yönlerini dönüştürmeye teşvik etmiştir. Küreselleşmenin, bilgi paylaşımının, ekonomik değişimlerin, bilim ve teknolojinin yükselişinin etkilerini anlamak ve bunlara uyum sağlamak ittifaka ve üyelere büyük bir ivme kazandırmıştır.

sistemsel koşulları üzerinden bir gelecek anlayışı analizler için daha geçerli durmaktadır. İttifakın mevcut askeri potansiyeli düşünüldüğünde üyelerinden herhangi birine karşı tehdit düşük olasılıklıdır. Yeni koşullar göz önüne alındığında NATO haklı bir savunma anlayışını nasıl ayakta tutacaktır? Kimi çalışmalar kolektif savunma açısından geleneksel silahların varlığı ve oluşturduğu tehdit yanında, potansiyel bir Rus tehdidi olasılığının da sifıra inmemesi nedeniyle ittifakın geleceğini sürekli görmektedir (Kaiser, 1996, s. 129). Diğer taraftan NATO'nun barışı koruma gibi işlevlerini uygulamak için üye devletlerin askeri potansiyeline ihtiyacı vardır. Son olarak NATO'nun askeri potansiyeli tüm Avrupa ve çevresinde statükonun korunmasına da günümüz gelişmeleri açısından yardımcı olmaktadır. NATO'nun dağılması durumunda devletlerin ve devlet dışı aktörlerin davranışlarının da etkileneceği dile getirilmektedir. Bu durumun daha fazla silahlanmaya yol açacak belirsizlikler ve tehditler yaratabileceği düşünülmektedir (Rowlands & Kabongi, 2017, s. 60).

NATO'nun askeri potansiyeli üzerine merkezdeki tartışmalar ve geleceği üzerindeki tespitler örgütün genişlemesinin üye devletlere ne kattığını ya da bu devletlerin örgüte ne sağladığı ile ilgili bir bakış açısını da geliştirmelidir. Örgütün geçmişi ve geleceği arasında belirli belirsiz bağlar kurmak daha somut analizlere ihtiyaç duymaktadır. Örneğin NATO'nun günümüzde demokrasilere de katkı yaptığı/yapacağı iddiası örgüt ile üyeler arasındaki etkileşimle doğrudan ilgilidir (Reiter, 2001, s. 46). Bu görüşü destekleyenler demokrasinin yayılmasının daha barışçıl ve daha az baskıcı bir dünya inşa ettiğini iddia etmekte ve bu durumun da ABD'nin küresel çıkarlarına hizmet ettiğini vurgulamaktadırlar (Bouchet, 2013, ss. 33-37). Demokrasilerin birbirleriyle savaşma ihtimalinin çok daha az olduğu varsayımı, uluslararası ilişkiler çalışmaları içerisinde farklı değişkenler yardımıyla istatistiksel metotlar kullanılarak güçlü bir destek almıştır (Leeson & Dean, 2009, ss. 537-539). Demokrasinin yayılması elbette birçok alanda faydalar sağlamaktadır. Demokrasiler birbirleriyle daha yüksek oranlarda ticaret yapmakta, demokratik hükümetler insan hakları ihlallerine daha az eğilim göstermekte ve refah seviyeleri bakımından üst sıralarda yer almaktadırlar (Boix, 2011, ss. 811-813). Bu tespitlerden yola çıkarak NATO'nun genişleme dalgalarıyla demokrasiyi yayabileceği varsayımı üye devletlerin de beklentilerini karşılayabilecektir. Doğu Avrupa'da demokrasinin yayılması örgütün genişlemesine ya da sürekliliğine ivme kazandıracaktır. Buna karşın, örgütün caydırıcılığı açısından genişleme perspektifi ve düşman profili algısı Soğuk Savaş yıllarının çok gerisindedir.

4. NATO’NUN SÜREKLİLİĞİNDE ÜYE DEVLETLER; VERİ SETİ VE EKONOMETRİK SÜREÇ

NATO’nun sürekliliğini/başarısını belirleyen birçok faktör vardır. Askeri alandan ekonomiye, dış politikadan siber alana kadar her seviye için günümüz verileri ışığında analiz düzeyleri oluşturulabilmektedir. Bu bölümde NATO’ya üye ülkelerin politik faktörler bazında ekonometrik bir analizi yapılmıştır. Politik faktörlerin kullanılmasında The Fund for Peace tarafından yayınlanan Fragile State Index (FSI)⁹ içerisindeki değişkenler belirleyici olmuştur. FSI içerisindeki politik faktörler devletin meşruiyeti (state legitimacy), kamu hizmetleri (public services), insan hakları ve hukuk kuralları (human rights and rule of law) olmak üzere üç farklı kategoride değerlendirilmiştir. NATO’nun başarı göstergesi için analize dahil edilen politik istikrar değişkeni ise Dünya Bankası’nın The Worldwide Governance Indicators (WGI)¹⁰ veri tabanından derlenmiştir. Tablo 2’de çalışmada kullanılan değişken kısaltmaları ve tanımları verilmiştir.

Tablo 2: Değişken Kısaltmaları ve Tanımları

Kısaltma	Tanım
P1	Devletin Meşruiyeti
P2	Kamu Hizmetleri
P3	İnsan hakları ve Hukuk Kuralları
PI	Politik İstikrar

Devletin meşruiyeti, kamu hizmetleri, insan hakları ve hukuk kuralları ile politik istikrar değişkenleri toplam 19 NATO üyesi için derlenmiştir. Tablo 3’te analizde yer alan ülkelerin kısaltmaları/kodları ile NATO’ya üye oldukları tarihler verilmektedir. Bu çalışmanın temel prensibi Soğuk Savaş’tan günümüze olan bir zaman diliminde NATO’ya adapte olan ve katkı sağlayan ülkelerin

⁹ *Fragile State Index* (Türkçe literatürde karşılığı olarak Başarısız ya da Kırılgan Devletler Endeksi şeklinde bir tercih de söz konusudur), ülkeleri ilgilendiren sosyal, ekonomik ve politik değişkenlerin ölçülmesine dayanan, 178 ülkenin yıllık bazda değerlendirildiği bir veri setidir. FSI kapsam ve içerik itibarıyla özgündür, çünkü bir içerik analizi platformuna dayanmaktadır. On milyonlarca nitel veri kullanılarak algoritmik bir analiz yapılmaktadır. Detaylı bilgi için bakınız: <https://fragilestatesindex.org>

¹⁰ *The Worldwide Governance Indicators (WGI)*, ülkeler arası yönetim göstergelerini geliştirmek için uzun zamandır devam eden bir araştırma projesidir. WGI, 1996’dan bu yana 200’den fazla ülkeyi kapsayan geniş yönetim boyutlarını *hesap verebilirlik, siyasi istikrar, terörizm, kalite, hukukun üstünlüğü* gibi konuları da kapsayacak şekilde ele almaktadır. WGI içerisindeki veri bütünlüğü çeşitli anketler, sivil toplum kuruluşları, ticari işletmelerde bilgi sağlayıcıları ve dünya genelindeki kamu kuruluşları tarafından bildirilen, yönetim algılarını yakalayabilen 31 farklı veri kaynağından elde edilen yüzlerce değişkenden oluşmaktadır. Detaylı bilgi için bakınız: <https://info.worldbank.org/governance/wgi/>

etkinliklerini değerlendirebilmektir. Bu yüzdendir ki ittifakın sürekliliği/başarısına ilişkin tartışmalar genellikle Soğuk Savaş geleneği ve kazanımlarına ilişkindir. Bu doğrultuda bu çalışmanın ekonometrik analiz kısmında NATO üyesi olan tüm ülkeler analize dahil edilmemiştir¹¹. Bu açıdan Soğuk Savaş sonrası yıllar bir bütün olarak üye devletlerin katkısı açısından analiz edilebilir hale gelmektedir. Çalışmanın beklentisi -NATO'nun aktif yapısı da düşünüldüğünde- farklı dönemlerdeki her veri bütünüünün analiz açısından genel bir çerçeveyi gözler önüne sereceği yönündedir.

Tablo 3: Ülke İsimleri ve Ülkelere Verilen Kodlar

Kod	Ülke	Kod	Ülke	Kod	Ülke
D1	Türkiye (1952)	D8	Birleşik Krallık (1949)	D15	Lüksemburg (1949)
D2	Yunanistan (1952)	D9	Portekiz (1949)	D16	Norveç (1949)
D3	İspanya (1982)	D10	Belçika (1949)	D17	Danimarka (1949)
D4	Polonya (1999)	D11	Almanya (1955)	D18	İtalya (1949)
D5	Çekya (1999)	D12	Hollanda (1949)	D19	Macaristan (1999)
D6	ABD (1949)	D13	Kanada (1949)		
D7	Fransa (1949)	D14	İzlanda (1949)		

Not: () içinde ülkelerin NATO'ya üye oldukları tarihler verilmiştir.

Çalışma 2008-2017 dönemini kapsamakta ve ekonometrik olarak üç aşamayı içermektedir. Birinci aşamada, analiz edilen verilerin yatay ve dikey olarak birleştirilip birleştirilmeyeceğine karar vermek için birim ve/veya zaman etkilerinin varlığı araştırılmıştır. Panel veri analizinde sadece birim etkilerin veya sadece zaman etkilerin mevcut olduğu model tek yönlü model, birim ve zaman etkilerin aynı anda mevcut olduğu model ise iki yönlü model olarak adlandırılmaktadır (Greene, 2001). Bu çalışmada, söz konusu modelin tek veya iki yönlü olup olmadığı Olabilirlik Oranı (LR) testi yardımıyla belirlenmiştir. İkinci aşamaya gelindiğinde, panel regresyon analizlerinde birim ve/veya zaman etkileri varlığının araştırılmasının ardından belirlenen etkilerin sabit mi yoksa tesadüfi mi olduklarının tespit edilmesi gerekmektedir (Tatoğlu, 2018). Bu tespit

¹¹ Çalışmanın kapsamı dışında bırakılan NATO üyesi ülkeler ve NATO'ya üye oldukları tarihler şu şekildedir: Bulgaristan (2004), Estonya (2004), Letonya (2004), Litvanya (2004), Romanya (2004), Slovenya (2004), Slovakya (2004), Arnavutluk (2009), Hırvatistan (2009), Karadağ (2017). Bu ülkeler zaman boyutu açısından veri kısıtına sahip olmaları sebebiyle analiz dışında bırakılmıştır.

için Hausman testi¹² kullanılmıştır. Son aşamada ise, Hausman testi sonucuna göre karar verilen model kukla değişkenler ile tahmin edilmiş ve elde edilen bulgular ayrıntılı biçimde incelenmiştir (Hausman, 1978, ss. 1251-1271; Hausman & Taylor, 1981, ss. 1377-1398).

5. ANALİZ BULGULARI

Tablo 4’te hem zaman hem birim etkinin aynı zamanda olup olmadığını sınanan iki yönlü model için yapılan LR testi sonuçları gösterilmiştir. Tabloda görüleceği üzere hesaplanan Ki-Kare test istatistiği 291.37’dir. LR test istatistiği %1 seviyesinde istatistiksel olarak anlamlıdır. Tahmin edilen modelde birim ve zaman etkilerinin mevcut olduğu görülür.

Tablo 4: İki Yönlü Modelin Sonuçları

Değişken	Katsayı	Standart Sapma	z	P> z	[95% Güven Aralığı]
P1	0.0561	0.0243	2.31	0.021	0.0085 0.1037
P2	0.0934	0.0349	2.68	0.007	0.0250 0.1619
P3	-0.1350	0.0289	-4.68	0.000	-0.1916 -0.0785
Sabit Terim	0.6048	0.1764	3.43	0.001	0.2591 0.9506
Tesadüfi Etkiler Parametreleri	Tahmin	Standart Sapma	[95% Güven Aralığı]		
Birim etkisinin standart hatası	0.6099	0.1086	0.4302	0.8646	
Zaman etkisinin standart hatası	0.04291	0.0184	0.0185	0.09963	
Hata teriminin standart hatası	0.1502	0.0083	0.1347	0.1676	
LR test istatistiği					
Ki-Kare=291.37					
Anlamlılık =0.0000					

Tablo 4’te verilen modelin beraberinde birim ve zaman etkilerinin varlığı

¹² Hausman testi ile uzun dönem parametrelerinin homojen olduğunu ifade eden sıfır hipotezi, ilgili parametrelerin heterojen olduğunu savunan alternatif hipoteze karşı test edilmektedir. Aşağıdaki çalışmalarda panel veri analizi kullanılarak Hausman testinin örnek kullanımları incelenebilir; Ari Aisen and Francisco José Veiga, “Does Political Instability Lead to Higher Inflation? A Panel Data Analysis”, *IMF Working Papers*, No 5/49, 2005. Chung Chu Chuang and Yi Hsien Wang, “Developed Stock Market Reaction to Political Change: A Panel Data Analysis”, *Quality&Quantity: International Journal of Methodology*, 43(6), 2009. Nasr G. Elbahnasawy and Charles F. Revier, “The Determinants of Corruption: Cross-Country-Panel-Data Analysis”, *The Developing Economies*, 50(4), 2012.

ayrı ayrı test edilmiş ve sonuçlar Tablo 5’te verilmiştir. Tablo 5’te gösterilen bulgular birim etkilerinin incelendiği tek yönlü modele aittir. Elde edilen bulgulara göre LR istatistiği 287.68’tür ve %1 istatistik düzeyinde anlamlıdır. Bu sonuç tahmin edilen modelde birim etkilerinin var olduğunu göstermektedir.

Tablo 5: Tek Yönlü Modelin Sonuçları (Birim Etkili)

Değişken	Katsayı	Standart Sapma	z	P> z	[95% Güven Aralığı]
P1	0.0508	0.0255	1.99	0.046	0.00089 0.10069
P2	0.1246	0.0329	3.78	0.000	0.0599 0.1893
P3	-0.1199	0.0286	-4.20	0.000	-0.1760 -0.6394
Sabit Terim	0.5046	0.1824	2.77	0.006	0.1472 0.8621
	Katsayı	Standart Sapma	[95% Güven Aralığı]		
sigma u	0.6412	0.1121	0.4552	0.9032	
sigma e	0.1548	0.0084	0.1391	0.1722	
Rho	0.9449	0.0193	0.8958	0.9737	
LR test istatistiği					
Ki-Kare=287.68					
Anlamlılık=0.0000					

Tablo 6’da ise zaman etkilerinin incelendiği tek yönlü modelin sonuçları gösterilmiştir. Tabloda görüleceği üzere hesaplanan LR istatistiği 0.06’dır. Bu durum istatistiksel olarak anlamsızdır. Denklemden zaman etkilerinin olmadığı sonucuna varılır. Bundan sonraki analizde birim etkilerini dikkate alan kukla değişkenli model tahmin edilecektir.

Tablo 6: Tek Yönlü Modelin Sonuçları (Zaman Etkili)

Değişken	Katsayı	Standart Sapma	z	P> z	[95% Güven Aralığı]
P1	0.0014	0.0335	0.04	0.966	-0.0642 0.0671
P2	-0.0799	0.0576	-1.39	0.165	-0.1928 0.03299
P3	-0.3104	0.0453	-6.86	0.000	-0.3992 -0.2217
Constant	1.6180	0.0830	19.49	0.000	1.4553 1.7806
Tesadüfi Etkiler Parametreleri	Tahmin	Standart Sapma	[95% Güven Aralığı]		
Zaman etkisinin standart hatası	0.0352	0.0747	0.00055	2.2469	
Hata teriminin standart hatası	0.4255	0.02251	0.3836	0.4720	
LR test istatistiği					
Ki-Kare=0.06					
Anlamlılık= 0.4004					

Tablo 4, 5 ve 6'da görüldüğü üzere birim etkilerinin varlığını tespit ettikten sonra bu etkilerin sabit mi yoksa tesadüfi mi olduğunu belirlemek amacıyla Hausman testi yapılmıştır. Hesaplanan Hausman test istatistiği 55.72'dir. Hausman test istatistiği %1 düzeyinde anlamlıdır. Bu sonuca göre birim etkiler üzerinde sabit etkiler tahmincisi geçerlidir.

Ekonometrik olarak çalışmanın son aşamasına gelindiğinde, sabit etkiler modeli kukla değişkenler ile tahmin edilmiş ve Tablo 7'de NATO'ya üye olan ülkeleri temsil eden kukla değişkenli model sunulmuştur. Tahmin edilen modelde bağımlı değişken politik istikrar, bağımsız değişkenler ise devletin meşruiyeti, kamu hizmetleri ile insan hakları ve hukuk kurallarıdır. Tabloda görüleceği üzere, devletin meşruiyeti ve kamu hizmetleri değişkenlerinin politik istikrar üzerindeki etkisi pozitif, buna karşın insan hakları ve hukuk kuralları değişkeninin politik istikrar üzerindeki etkisi negatiftir. Bu değişkenlerin katsayıları istatistiksel olarak en az %5 seviyesinde anlamlıdır. Hangi değişkenin politik istikrar üzerinde daha etkili olduğu ise katsayılarından yola çıkılarak yorumlanabilir. Tahmin edilen katsayılara göre, kamu hizmetlerinin politik istikrar üzerindeki etkisi 0.14 birimken, insan hakları ve hukuk kuralları değişkeninin etkisi yaklaşık olarak -0.11 ve devletin meşruiyeti değişkeninin politik istikrar üzerindeki etkisi ise yaklaşık olarak 0.07'dir. Böylece bu üç değişken arasında politik istikrarı belirleyen en önemli değişkenin kamu hizmetleri olduğu, en az etkileyen değişkenin ise devletin meşruiyeti olduğu görülür. Bu durumda kamu hizmetleri bir birim artarsa/azalırsa politik istikrar 0.14 birim artmaktadır/azalmaktadır. İnsan hakları ve hukuk kurallarının da politik istikrar üzerinde kamu hizmetleri kadar etkili bir değişken olduğu söylenebilir. İnsan hakları ve hukuk kuralları bir birim değişirse politik istikrar da ters yönde 0.11 birim değişir. Yani insan hakları ve hukuk kuralları bir birim azalırsa, politik istikrar 0.11 birim artar veya insan hakları ve hukuk kuralları bir birim artarsa, politik istikrar 0.11 birim azalır. Eğer devletin meşruiyeti bir birim değişirse politik istikrar aynı yönde 0.07 birim değişmektedir. Bu sonuçlara göre NATO üyesi ülkelerin başarısını belirleyen en önemli faktörün kamu hizmetleri olduğu açıkça görülmektedir.

Ayrıca, tahmin edilen modelin F istatistiği %1 seviyesinde istatistiksel olarak anlamlıdır. Buna göre, model bir bütün olarak anlamlıdır. Tablo 7'de yer alan her bir ülkeye ait bulgular ayrıntılı biçimde incelenecek olunursa; Yunanistan'ı temsil eden D2 kuklasının katsayısı yaklaşık olarak 1.11, İspanya'yı temsil eden D3 kuklasının katsayısı 1.48, Polonya'yı temsil eden D4 kuklasının katsayısı 2.30, Çekya'yı temsil eden D5 kuklasının katsayısı 2.35, ABD'yi temsil eden D6 kuklasının katsayısı 2.21, Fransa'yı temsil eden D7 kuklasının katsayısı 2.10, Birleşik Krallık'ı temsil eden D8 kuklasının katsayısı 1.96, Portekiz'i temsil eden D9 kuklasının katsayısı 2.35, Belçika'yı temsil eden D10 kuklasının

katsayısı 2.21, Almanya'yı temsil eden D11 kuklasının katsayısı 2.43, Hollanda'yı temsil eden D12 kuklasının katsayısı 2.61, Kanada'yı temsil eden D13 kuklasının katsayısı 2.75, İzlanda'yı temsil eden D14 kuklasının katsayısı 2.86, Lüksemburg'u temsil eden D15 kuklasının katsayısı 2.89, Norveç'i temsil eden D16 kuklasının katsayısı 2.96, Danimarka'yı temsil eden D17 kuklasının katsayısı 2.64, İtalya'yı temsil eden D18 kuklasının katsayısı 1.83, Macaristan'ı temsil eden D19 kuklasının katsayısı ise 2.02'dir. Modelde yer alan kukla katsayısının tümü %1 anlamlılık seviyesinde istatistiksel olarak anlamlıdır. Tahmin edilen modelde Türkiye'yi temsil eden D1 kuklası ekonometrik gerekçelerle model dışında bırakılmıştır. D1 kuklasının etkisi ise sabit terimde görülebilir.

Tahmin edilen modelde kukla değişken katsayılarından yola çıkarak, NATO üyesi ülkelerinin başarısında ve dolaylı olarak örgüte katkısında devletin meşruiyeti, kamu hizmetleri, insan hakları ve hukuk kuralları faktörleri ile ülke faktörlerinin de oldukça önemli bir etkiye sahip olduğu görülür. Her bir kuklaya ait denklem çözülecek olunursa, Türkiye'ye ait denklemde sabit terim -0.17747, Yunanistan'a ait denklemde -0.6677, İspanya'ya ait denklemde -0.2914, Polonya'ya ait denklemde 0.5211, Çekya'ya ait denklemde 0.5725, ABD'ye ait denklemde 0.4334, Fransa'ya ait denklemde 0.3235, Birleşik Krallık'a ait denklemde 0.1848, Portekiz'e ait denklemde 0.5716, Belçika'ya ait denklemde 0.4361, Almanya'ya ait denklemde 0.6565, Hollanda'ya ait denklemde 0.8326, Kanada'ya ait denklemde 0.9798, İzlanda'ya ait denklemde 1.0857, Lüksemburg'a ait denklemde 1.1143, Norveç'e ait denklemde 1.1891, Danimarka'ya ait denklemde 0.864, İtalya'ya ait denklemde 0.0538, Macaristan'a ait denklemde 0.2409'dur. Sabit terimler arasında fark çıkmasının nedeni ülkeler arasındaki farklılıklardan kaynaklanmaktadır.

Tablo 7: NATO Regresyon Denkleminin Sonuçları

Değişkenler	Katsayı	Standart Sapma	t	P> t
P1	0.0669	0.0256	2.62	0.010
P2	0.1441	0.03297	4.37	0.000
P3	-0.1089	0.0287	-3.79	0.000
Sabit Terim	-1.7747	0.2427	-7.31	0.000
D2	1.1070	0.1052	10.52	0.000
D3	1.4833	0.1518	9.77	0.000
D4	2.2958	0.1217	18.87	0.000
D5	2.3472	0.1233	19.04	0.000
D6	2.2081	0.1475	14.97	0.000
D7	2.0982	0.1754	11.96	0.000
D8	1.9595	0.1702	11.51	0.000

D9	2.3463	0.1468	15.98	0.000
D10	2.2108	0.1735	12.74	0.000
D11	2.4312	0.1796	13.54	0.000
D12	2.6073	0.1966	13.26	0.000
D13	2.7545	0.1841	14.96	0.000
D14	2.8604	0.1874	15.26	0.000
D15	2.8890	0.1809	15.97	0.000
D16	2.9638	0.1919	14.89	0.000
D17	2.6387	0.1969	13.40	0.000
D18	1.8285	0.1353	13.51	0.000
D19	2.0156	0.1029	19.58	0.000
F istatistiği= 136.12				
Anlamlılık = 0.0000				
R² = 0.9445¹³				
$\bar{R}^2 = 0.9376$				

Tablo 8’de NATO’nun dolaylı olarak istikrarında yani politik istikrarın sağlanmasında etkili olan ülkelerin önem sıralamasına yer verilmiştir. Tablo 8’e göre, NATO’nun başarısına etki eden, yani politik istikrar açısından en yüksek paya sahip ülke Norveç’tir. Norveç’ten sonra NATO’nun başarısını olumlu etkileyen ikinci ülke Lüksemburg’dur. Lüksemburg’u ise İzlanda ve Kanada gibi yine kuzeyli ülkeler takip etmektedir. NATO üyeleri arasında politik istikrarı en düşük ülke Türkiye’dir. Türkiye’den sonra NATO’nun istikrarına ve başarısına da bu yönüyle en az katkı yapan ülkeleri Yunanistan ve İspanya takip etmektedir.

Tablo 8: NATO’nun Başarısında Etkili Ülkelerin Önem Sıralaması

Sıralama	Ülkeler	Sıralama	Ülkeler
1	Norveç	11	Belçika
2	Lüksemburg	12	ABD
3	İzlanda	13	Fransa
4	Kanada	14	Macaristan
5	Danimarka	15	Birleşik Krallık
6	Hollanda	16	İtalya
7	Almanya	17	İspanya
8	Çekya	18	Yunanistan
9	Portekiz	19	Türkiye
10	Polonya		

NATO’nun istikrarı/başarısı birçok eksenle analiz edilebilir. Tablo 8, ittifaka bağlı üyelerin politik istikrar bazındaki karnesini göstermektedir. Analiz

¹³ R² determinasyon katsayısı, \bar{R}^2 ise düzeltilmiş determinasyon katsayısıdır.

düzeyi açısından bu tablo her üyenin politik istikrar açısından dizilimini ve doğrudan/dolaylı olarak NATO'ya katkısını da gözler önüne sermektedir. Ekonomik istikrar, sosyal konular ve dış politika eksenli her faktör ayrı ayrı analize dahil edilebilir. Her analiz farklı bir dizilimi ortaya çıkaracaktır. Bunun sebebi tabloda da görüldüğü üzere politik istikrar faktörüne bağlı bir analizin devletlerin gelişmişlik, uluslararası alandaki etkinliği gibi konulardan farklı bir sonuçta seyretmesidir.

6. SONUÇ

NATO kurulduğu 1949 yılından günümüze kadar uluslararası ajandasını çeşitlendirerek etkili bir örgüt olma özelliğini korumaktadır. Soğuk Savaş'ın sona ermesi NATO'nun kuruluş felsefesinin sorgulanmasına neden olmuştur. Bu sorgulama neticesinde başta askeri alan olmak üzere, insani yardımlardan eğitim faaliyetlerine uzanan bir görev çeşitliliği meydana gelmiştir. NATO'nun genişleme prensibi de birçok çalışmaya farklı eksenlerde konu olarak popülerliğini muhafaza etmektedir.

Bu çalışmada NATO'nun sürekliliğini/başarısını belirleyen politik faktörler nelerdir sorusu ekonometrik bir analiz ile incelenmiş ve devletler açısından bir karne ortaya koyulmuştur. Her çalışmada olduğu gibi bu çalışmanın da bazı kısıtları bulunmaktadır. Bu çalışmada Soğuk Savaş'tan günümüze olan bir zaman diliminde NATO'ya adapte olan ve katkı sağlayan ülkelerin etkinlikleri ele alınmıştır. Bu yüzdendir ki ittifakın sürekliliği/başarısına ilişkin tartışmalar genellikle Soğuk Savaş geleneği ve kazanımlarına ilişkindir. Bu doğrultuda bu çalışmanın ekonometrik analiz kısmında Bulgaristan, Estonya, Letonya, Litvanya, Romanya, Slovenya, Slovakya, Arnavutluk, Hırvatistan ve Karadağ gibi NATO üyesi ülkeler yapılan analizlerin dışında bırakılmıştır.

Çalışmanın ampirik bulgularına göre, NATO'ya üye ülkelerin politik bazda başarısını gösteren en önemli değişken kamu hizmetleri, en az etkileyen değişken ise devletin meşruiyetine ilişkin verilerdir. NATO'nun sürekliliği ya da başarısına ilişkin ortaya çıkan sonuç devletlerin ekonomik gelişmişlikleri ve jeopolitik niteliklerinden görece bağımsızdır fakat kuzey ülkelerinin daha çok etkili olduğu görülmektedir. Lüksemburg, İzlanda gibi güvenlik eksenine etki açısından daha güçsüz olan ülkeler, politik istikrarları ile NATO'nun çalışmalarına, kültürel diplomasisine ya da kurumsal bağlara daha çok etki etme potansiyeline sahip ülkelerdir. Coğrafi koşullar ve tarihi şartlar düşünüldüğünde ABD, Fransa, Birleşik Krallık, İtalya, İspanya, Yunanistan ve Türkiye gibi ülkelerin bu sıralamada gerilerde yer alması çalışmanın öngörüsüyle kısmen örtüşmektedir. NATO'nun istikrarı açısından her bir üyenin örnekleme tarihi kodlarında yer almaktadır. Bu araştırmanın gelecek çalışmalara önerisi

NATO'nun başarısını temsil eden göstergelerin çeşitlendirilmesi ve başarıyı temsil eden diğer faktörlerin belirlenmesi, ayrıca başarı göstergeler arasında kıyas yapılmasıdır. Böylece literatürde yeni bir tartışma alanı doğacağı öngörülmektedir.

Bu araştırmanın politik istikrar üzerindeki çıkarımları açısından, askeri faktörlerden ziyade politik faktörlerin de tespitinin daha geniş analizlere dahil edilmesi gerektiği açıktır. Örgütün genişleme kriterleri ile ilgili vurgu uzunca yıllar güvenlik faktörlerine yoğunlaşmıştır. Bu bulgular gelecekte politika yapıcılar için bir uyarı işlevi görebilir. NATO askeri bir ittifak olarak sadece bu misyona mı sadık kalmalı sorunsalı hep tartışılacaktır. NATO yeni güvenlik tehditlerine karşı uyum sağlama ve gelişme konusunda profesyonel adımlar atsa da ülkelerin kendi içindeki politik gelişmeleri ve örgütü nasıl etkilediği konusunda daha dikkatli adımlar atması önemli gözükmektedir.

NATO'nun genişlemesi tüm üye devletler arasında hep popüler bir konu olmuştur fakat çalışmanın ortaya koyduğu oranda, politik istikrar açısından ABD gibi önde gelen ülkelerin örgüte bir dinamizm getirmediği de görülmektedir. NATO'nun nasıl ve neden genişlediğini ortaya koyması açısından bu çalışmada görüldüğü üzere politik faktörler içindeki başarı daha çok Avrupa merkezli yürümektedir. Genişleme kararlarında güvenlik alanındaki değişkenler etkili olsa da politik faktörlerin tartışıldığı boyutta her ülkenin farklı faktörlerde örgüte katkı yaptığı/yapacağı varsayılabilir. Bu açıdan geleneksel, gerçekçi kaygıların yanı sıra diğer farklı faktörlerin de farklı çalışmalarda ele alınması gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

7. ÇIKAR ÇATIŞMASI BEYANI

Yazarlar arasında çıkar çatışması bulunmamaktadır.

8. MADDİ DESTEK

Bu çalışmada herhangi bir fon veya destekten yararlanılmamıştır.

9. YAZAR KATKILARI

VG: Fikir;

VG, HFK: Tasarım;

VG, HFK: Denetleme;

VG, HFK: Kaynakların toplanması ve/veya işleme;

HFK: Analiz

VG: Literatür taraması;

VG, HFK: Yazıyı yazan;

VG, HFK: Eleştirel inceleme

10. ETİK KURUL BEYANI VE FİKRİ MÜLKİYET TELİF HAKLARI

Bu çalışmada etik kurul izni gerekmemektedir.

11. KAYNAKÇA

- Açıkmeşe, S. A., & Dizdaroğlu, C. (2014). NATO-AB ilişkilerinde işbirliği ve çatışma dinamikleri. *Uluslararası İlişkiler*, 10(40), 131-163.
- Aisen, A., & Veiga, F. J. (2005). Does political instability lead to higher inflation? A panel data analysis. *IMF Working Papers*, No 5/49.
- Aktürk, Ş. (2012). NATO neden genişledi? Uluslararası ilişkiler kuramları ışığında NATO'nun genişlemesi ve ABD-Rusya iç siyaseti. *Uluslararası İlişkiler*, 9(34), 73-97.
- Anand, M., & Welsh, J. (2011). Understanding NATO's sustainability: The limits of institutionalist theory. *Global Governance*, 17(1), 2011, 81-94.
- Bıçakcı, S. (2014). NATO'nun gelişen tehdit algısı: 21. yüzyılda siber güvenlik. *Uluslararası İlişkiler*, 10(40), 101-130.
- Boix, C. (2011). Democracy, development, and the international system. *The American Political Science Review*, 105(4), 809-828.
- Bouchet, N. (2013). The democracy tradition in US foreign policy and the Obama presidency. *International Affairs*, 89(1), 31-51.
- Brennan, M. C. (2008). *Wives, mothers, and the red menace: Conservative women and the crusade against communism*. Colorado: University Press of Colorado.
- Bull, H. (1983). European self-reliance and the reform of NATO. *Foreign Affairs*, 61(4), 874-892.
- Chavez, J. (2003). Pleading the fifth: Adapting NATO's article. *V. Harvard International Review*, 24(4), 8-9.
- Chuang, C. C., & Wang, Y. H. (2009). Developed stock market reaction to political change: A panel data analysis. *Quality&Quantity: International Journal of Methodology*, 43(6), 941-949.
- Çakır, A. (2021). Türkiye-NATO ilişkilerinde inşacı etkiler (1991-2011). *Uluslararası İlişkiler*, 18(71), 45-66.
- Dijk, R. van D., & Sloan, S. R. (2020). NATO's inherent dilemma: strategic imperatives vs. value foundations. *Journal of Strategic Studies*, 43(6-7), 1014-1038.
- Duffield, J. S. (1994). NATO's functions after the cold war. *Political Science Quarterly*, 109(5), 763-787.
- Elbahnasawy, N. G., & Revier, C. F. (2012). The determinants of corruption: Cross-country-panel-data analysis. *The Developing Economies*, 50(4), 311-333.

- Fragile State Index. Measuring fragility. <https://fragilestatesindex.org>. Son erişim tarihi: 12.06.2023
- Gheciu, A., & Paris, R. (2011). NATO and the challenge of sustainable peacebuilding. *Global Governance*, 17(1), 2011, 75-79.
- Greene, W. H. (2001). *Fixed and random effects in nonlinear models*. NYU Working Paper, No. EC-01-01, New York: New York University.
- Hausman, J. A. (1978). Specification tests in econometrics. *Econometrica: Journal of the Econometric Society*, 1251-1271.
- Hausman, J. A., & Taylor, W. E. (1981). Panel data and unobservable individual effects. *Econometrica: Journal of the Econometric Society*, 1377-1398.
- Hoehn, A. R., & Harting, S. (2010). *The NATO that once was*. In A. R. Hoehn & S. Harting (Eds), *Risking NATO: Testing the Limits of the Alliance in Afghanistan*. Santa Monica: RAND Corporation.
- Kaiser, K. (1996). Reforming NATO. *Foreign Policy*, 103, 128-143.
- Leeson, P. T., & Dean, A. M. (2009). The democratic domino theory: An empirical investigation. *American Journal of Political Science*, 53(3), 533-551.
- Lewis, A. W., & Matthiasson, S. (2021). The transatlantic bridge in NATO enablement. *Atlantish Perspektief, Special Edition: NATO Enablement, Moving Forward*, 45(4), 23-27.
- Lutsch, A. (2020). The zero option and NATO's dual-track decision: Rethinking the paradox. *Journal of Strategic Strategies*, 43(6-7), 957-989.
- Mandelbaum, M. (1999). A perfect failure: NATO's war against Yugoslavia. *Foreign Affairs*, 78(5), 2-8.
- Mastny, V. (1999). Did NATO win the cold war? Looking over the wall. *Foreign Affairs*, 78(3), 1999, 176-189.
- Menon, A., & Welsh, J. (2011). Understanding NATO's sustainability: The limits of institutionalist theory. *Global Governance*, 81-94.
- McCalla, R. B. (1996). NATO's persistence after the cold war. *International Organization*, 50(3), 1996, 445-475.
- Monov, L. (2019). NATO under pressure. *Journal of Strategic Security*, 12(1), 1-14.
- Oğuzlu, T. (2021). NATO's transformation into a global actor in the age of great power politics. *Perceptions: NATO at 72: New Issues and Challenges*, 26(1), 2-28.
- Palmer, D. A. R. (2019). A strategic Odyssey: Constancy of purpose and strategy-making in NATO, 1949-2019 Report. *NATO Defense College*, 73-90.
- Pechous, E. J. (2008). NATO enlargement and beyond. *Connections*, 7(2), 54-66.
- Pettersson, T., Höglbladh, S., & Öberg, M. (2019). Organized violence, 1989-2018 and peace agreements. *Journal of Peace Research*, 56(4), 589-603.

- Reiter, D. (2001). Why NATO enlargement does not spread democracy. *International Security*, 25(4), 41-67.
- Roberts, A. (2008). International relations after the cold war. *International Affairs*, 84(2), 335-350.
- Rowlands, D., & Kabongi D. K. (2017). Military expenditures, alliance membership, and fiscal restraint. *Geopolitics, History, and International Relations*, 9(2), 55-79.
- Sjursen, H. (2004). On the identity of NATO. *International Affairs*, 80(4), 687-703.
- Tatoğlu, F. Y. (2018). *Panel veri ekonometrisi*. İstanbul: Beta Basın Yayım Dağıtım.
- Tooze, A., & Shapiro, I. (2018). *Conclusion: another cold war? NATO and the new Russia*. In I. Shapiro & A. Tooze (Eds), *Charter of the North Atlantic Treaty Organization: Together with Scholarly Commentaries and Essential Historical Documents* (pp. 328-342). London, UK: Yale University Press.
- Vesel, S.D., Wilson, D.M., & Ullman, R.H. (1999). Implementing NATO enlargement: difficult choices ahead. *Great Decisions*, 67-76.
- Wallander, C. A. (2000). Institutional assets and adaptability: NATO after the cold war. *International Organization*, 54(4), 705-735.
- World Bank. The Worldwide Governance Indicators (WGI) project. <https://info.worldbank.org/governance/wgi/>. Son erişim tarihi: 12.06.2023